

2017. évi XC. törvény

a büntetőeljárásról

XXXI. FEJEZET

A SZAKVÉLEMÉNY

A szakértő alkalmazása

188. § (1) Ha a bizonyítandó tény megállapításához vagy megítéléséhez különleges szakértelem szükséges, szakértőt kell alkalmazni.

(2) A büntetőeljárásban szakvéleményt az igazságügyi szakértőkről szóló törvény szerinti szakértő vagy eseti szakértő (a továbbiakban együtt: szakértő) adhat.

(3) Jogszabály meghatározhatja azokat a szakkérdéseket, amelyekben meghatározott szakértő jogosult véleményt adni.

A szakértő

189. § (1) A törvény eltérő rendelkezése hiányában a szakértő alkalmazása kirendeléssel történik.

(2) Ha a szakvélemény elkészítéséhez sürgős részvizsgálatra van szükség, e vizsgálat kirendelő határozat nélkül, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság szóbeli rendelkezése alapján is elvégezhető. Az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság e rendelkezését tizenöt napon belül, írásba foglalva megküldi a szakértőnek.

(3) Az igazságügyi szakértőkről szóló törvény szerinti szakértői intézmény, szakértői intézet vagy gazdasági társaság vezetője, illetve a szakértői testület elnöke a kirendelő határozat kézbesítésétől számított nyolc napon belül tájékoztatja a kirendelőt az eljáró szakértő személyéről, illetve az eseti bizottság tagjairól.

(4) A kirendelő az eljáró szakértő személyéről, illetve az eseti bizottság tagjairól a kirendelő határozat keltétől, illetve a (3) bekezdésben meghatározott esetben a tájékoztatás érkezésétől számított nyolc napon belül tájékoztatja a terheltet, a védőt, a sértettet, a vagyoni érdekeltet és az egyéb érdekeltet - és ha a szakértőt a bíróság rendelte ki - az ügyészséget.

(5) Az eljáró bíróság, ügyészség, illetve nyomozó hatóság a szakértőt a kirendelés alól fontos okból határozattal felmentheti.

(6) A szakvélemény - ide nem értve a magánszakértői véleményt - előterjesztésének határideje a két hónapot nem haladhatja meg. Ez a határidő a szakértőnek a határidő lejártá előtt előterjesztett kérelmére egy alkalommal, legfeljebb egy hónappal meghosszabbítható.

190. § (1) A terhelt és a védő szakértő kirendelését indítványozhatja, az indítványban megjelölheti a szakértő személyét. Az indítványról a bíróság, az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság határoz.

(2) A terhelt és a védő szakértőnek magánszakértői vélemény elkészítésére adhat megbízást, ha

a) a bíróság, az ügyészség vagy a nyomozó hatóság a szakértő kirendelésére vonatkozó indítványukat elutasította, vagy

b) az ügyészség vagy a nyomozó hatóság nem az indítványukban megjelölt szakértő kirendeléséről határozott.

(3) Ha a terhelt vagy a védő indítványa olyan tény szakértő általi megállapítására vagy megítélésére irányul, amelyet az ügyészség vagy a nyomozó hatóság által kirendelt szakértő által készített korábbi szakvélemény már vizsgált, magánszakértői vélemény elkészítésére akkor adható megbízás, ha a terheltnek vagy a védőnek a 197. § (1)-(2) bekezdés szerinti eljárásra vonatkozó indítványát elutasították. Ha a korábbi szakvéleményt a terhelt vagy a védő indítványában megnevezett szakértő készítette, magánszakértői vélemény elkészítésére megbízás nem adható.

(4) Ugyanazon szakkérdésre vonatkozóan a terhelt és a védő egy magánszakértői vélemény elkészítésére adhat megbízást.

(5) A terhelt, illetve a védő köteles nyolc napon belül tájékoztatni az ügyben eljáró bíróságot, ügyészséget, illetve nyomozó hatóságot a magánszakértői vélemény elkészítésére adott megbízásról, a megbízás megszűnéséről, a megbízott szakértő személyéről, valamint a szakvélemény elkészítésének határidejéről. A tájékoztatásra előírt határidőt a megbízás, illetve a megbízás megszűnésének napjától kell számítani.

A szakértő kizárása

191. § (1) Szakértőként nem járhat el,

a) aki az ügyben terheltként, védőként, továbbá sértettként, feljelentőként vagy ezek segítőjeként vesz vagy vett részt, valamint ezek hozzátartozója,

b) aki az ügyben bíróként, ügyészként vagy a nyomozó hatóság nyomozási tevékenységet ellátó állományának tagjaként járt vagy jár el, valamint ezek hozzátartozója,

c) aki az ügyben tanúként, vagy tanú segítőjeként vesz vagy vett részt,

d) a halál oka és körülményei vizsgálatánál, továbbá a kihantolásnál az az orvos, aki a meghalt személyt közvetlenül a halála előtt gyógykezelt, illetve a halál beálltát megállapította,

e) a szakértői intézmény és a szervezet szakértője, valamint a szakértői testület tagja, ha az a) pontban meghatározott kizáró ok a szakértői intézmény, a szervezet vagy a szakértői testület vezetőjével szemben áll fenn,

f) a gazdasági társaság tagja, ha az a) pontban meghatározott kizáró ok a gazdasági társaság vezetőjével, vezető tisztségviselőjével szemben áll fenn, illetve, aki olyan gazdasági társaság tagja vagy alkalmazottja, amelynek tagja vagy alkalmazottja az ügyben már korábban eljár,

g) akit az ügyben szaktanácsadóként vettek igénybe,

h) akitől elfogulatlan szakvélemény egyéb okból nem várható.

(2) Az (1) bekezdés b) pontjának alkalmazásában nem minősül a nyomozó hatósággal hivatásos szolgálati viszonyban álló személynek az, aki a rá vonatkozó jogszabályok alapján nem a nyomozó hatóság állományában teljesít szolgálatot.

(3) A szakértő a vele szemben felmerült kizárási okot köteles a kirendelőnek haladéktalanul bejelenteni. Gazdasági társaság, szakértői intézmény, szervezet, illetve szakértői testület kirendelése esetén a bejelentést a kirendelt társaság vagy szerv vezetője útján kell megtenni.

(4) A szakértő kizárásáról az eljáró bíróság, ügyészség, illetve nyomozó hatóság határoz.

(5) A tanú vallomástételének akadályára vonatkozó rendelkezések a szakértőre is értelemszerűen irányadók.

Szakértői vizsgálat

192. § (1) A szakértő köteles és jogosult mindazokat az adatokat megismerni, amelyek a feladatának teljesítéséhez szükségesek, e célból

a) az eljárás ügyiratait - a törvényben meghatározott kivételekkel - megismerheti,

b) az eljárási cselekményeknél jelen lehet,

c) a terhelttől, a sértettől, a tanútól, a vagyoni érdekelttől, az egyéb érdekelttől és az eljárásban kirendelt szakértőtől felvilágosítást kérhet,

d) a kirendelőtől újabb adatokat, ügyiratokat és felvilágosítást kérhet,

e) a kirendelő felhatalmazása alapján a neki át nem adott tárgyi bizonyítási eszközt, elektronikus adatot megtekintheti, megvizsgálhatja, mintavételt végezhet.

(2) A szakértő a vizsgálat során személyt és tárgyi bizonyítási eszközt, elektronikus adatot tekinthet és vizsgálhat meg, a személyhez kérdéseket intézhet.

(3) Ha a szakértő olyan tárgyi bizonyítási eszközt vagy elektronikus adatot vizsgál meg, amely a vizsgálat folytán megváltozik vagy megsemmisül, annak egy részét lehetőleg az eredeti állapotban úgy kell megőriznie, hogy az azonosság, illetve a származás megállapítható legyen.

(4) A kirendelő meghatározhatja azokat a vizsgálatokat, amelyeket a szakértőnek a kirendelő jelenlétében kell elvégezni.

(5) Ha a büntetőeljárásban több szakértő végez vizsgálatot, a szakértők az általuk elvégezni kívánt szakértői vizsgálatról kölcsönösen értesítik egymást, az értesített szakértő a másik szakértő által végzett vizsgálaton jelen lehet.

193. § (1) A magánszakértői vélemény elkészítése során a szakértő a megbízó által rendelkezésére bocsátott adatok, ügyiratok és tárgyak vizsgálata alapján ad szakvéleményt, továbbá személyt csak az érintett hozzájárulása alapján vizsgálhat meg.

(2) A magánszakértői vélemény elkészítésére megbízott szakértő eljárása nem eredményezheti a kirendelt szakértő vizsgálatának késedelmét vagy aránytalan elhúzódását.

Közreműködési kötelezettség a szakértő eljárása során

194. § (1) A megvizsgálandó személy testének sérthetlenségét érintő szakértői vizsgálat csak a kirendelő külön rendelkezése alapján végezhető.

(2) A terhelt, a sértett és a tanú köteles a szakértői vizsgálatnak, illetve beavatkozásnak magát alávetni, kivéve a műtétet és a műtétnek minősülő vizsgálati eljárást.

(3) A sértett és a tanú köteles a szakértői vizsgálat elvégzését egyéb módon is elősegíteni.

(4) A kirendelő külön rendelkezése alapján a terhelt, a sértett, a tanú, valamint a szemletárgy birtokosa tűrni köteles, hogy a birtokában lévő dolgot a szakértő - akár az állag sérelmével vagy a dolog megsemmisülésével járó - vizsgálatnak vesse alá.

(5) A szakértői vizsgálattal okozott kárért - jogszabályban meghatározottak szerint - kártalanításnak van helye.

(6) Ha a közreműködési kötelezettségét nem teljesíti,

a) a terhelt elővezethető és vele szemben testi kényszer alkalmazható,

b) a sértett és a tanú elővezethető és rendbírsággal sújtható,

c) a terheltet, a sértettet és a tanút az okozott bűnügyi költség megtérítésére kell kötelezni.

(7) A magánszakértői vélemény elkészítésére megbízott szakértő eljárása során az (1)-(6) bekezdés rendelkezései nem alkalmazhatók.

A szakvélemény előterjesztése és előadása

196. § (1) Ha a vizsgálatban több szakértő működött közre, a szakvéleményben fel kell tüntetni, hogy melyik szakértő milyen vizsgálatot végzett.

(2) A szakvélemény szóbeli előadása előtt meg kell állapítani a szakértő személyazonosságát, és tisztázni kell, hogy nincs-e vele szemben kizáró ok. A szakértőt figyelmeztetni kell a hamis szakvélemény adásának következményeire. A figyelmeztetést, valamint a szakértőnek a figyelmeztetésre adott válaszát jegyzőkönyvbe kell venni. A szakvélemény előadása után a szakértőhöz kérdéseket lehet intézni.

(3) Bizonyítékként nem használható fel a terheltnek, a tanúnak és a sértettnek a szakértő előtt tett azon közlése, amely a vizsgálat tárgyára, a vizsgálati eljárásokra és eszközökre, illetve a vizsgálat tárgyában bekövetkezett változásokra vonatkozó adatokkal kapcsolatos, illetve az eljárás alapjául szolgáló cselekményre vonatkozik.

(4) A magánszakértői vélemény előterjesztéséről, illetve előadásáról a terhelt, illetve a védő dönt.

A szakvélemény értékelése és más szakértő alkalmazása

197. § (1) Ha a szakvélemény valamely fogyatékosága miatt aggálytalanul nem fogadható el, így különösen, ha

a) nem tartalmazza a szakvélemény jogszabályban előírt kötelező tartalmi elemeit,

b) nem egyértelmű,

c) önmagával, illetve a szakértő rendelkezésére bocsátott adatokkal ellentétes, vagy

d) a helyességéhez nyomatékos kétség fér,

a bíróság, az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság felhívására a szakértő felvilágosítást ad, vagy a szakvéleményt kiegészíti.

(2) Ha a szakértőtől kért felvilágosítás vagy a szakvélemény kiegészítése nem vezetett eredményre, más szakértőt kell kirendelni. A szakértő kirendelésére irányuló indítványban, illetve a kirendelő határozatban meg kell jelölni a korábbi szakvélemény elfogadhatóságával kapcsolatos aggályokat.

(3) Ha a szakértők véleménye eltér, az eltérést a szakértők egymás jelenlétében való meghallgatásával lehet tisztázni.

(4) Az (1)-(3) bekezdésben meghatározott intézkedéseket követően újabb szakértő abban az esetben rendelhető ki, ha az ugyanazon bizonyítandó tényre ugyanazon vizsgálati anyag alapulvételével készített szakvélemények között az ügy eldöntése szempontjából lényeges szakkérdésben továbbra is feloldhatatlan eltérés mutatkozik. Az így kirendelt szakértőnek abban a kérdésben kell állást foglalnia, hogy a szakvélemények közötti eltérés mire vezethető vissza, szükséges-e bármelyik szakvélemény kiegészítése, illetve hogy az ügyben újabb szakvélemény beszerzése szükséges-e.

(5) Más eljárásban kirendelt szakértőnek a szakkérdés tárgyában készített szakvéleménye a büntetőeljárásban szakvéleményként figyelembe vehető. A szakvélemény értékelésére az (1)-(4) bekezdés értelemszerűen irányadó azzal, hogy a felvilágosítás kérésére, a szakvélemény kiegészítésére vagy a szakértők párhuzamos meghallgatására a szakértő kirendelését követően kerülhet sor.

198. § (1) Az előterjesztett, illetve előadott magánszakértői vélemény akkor minősül szakvéleménynek, ha a terhelt, illetve a védő a 190. § (2)-(4) bekezdésének megfelelően járt el. Egyéb esetben a magánszakértői vélemény a terhelt, illetve a védő észrevételének minősül, a szakértő pedig a szakkérdésre vonatkozóan tanúként nem hallgatható ki.

(2) A szakvéleménynek minősülő magánszakértői vélemény értékelésére a 197. § (1)-(4) bekezdés irányadó azzal, hogy a szakvélemény kiegészítésére vagy a szakértők párhuzamos meghallgatására a szakértő erre irányuló megbízása vagy kirendelése alapján kerülhet sor.

(3) A szakvéleménynek minősülő magánszakértői vélemény szóbeli előterjesztése esetén, továbbá ha a felvilágosítás, a szakvélemény szóbeli kiegészítése vagy a szakértők párhuzamos meghallgatása megbízás alapján történik, a szakértő köteles válaszolni a bíróság, az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság kérdésére is.

A szakértő díja

199. § (1) A szakértő

a) a szakértői vizsgálatért, a szakvélemény elkészítéséért, valamint a bíróság, az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság előtt idézésre történt megjelenésért díjra, továbbá

b) az eljárásával felmerült és igazolt költségeinek megtérítésére jogosult.

(2) A szakértő díját a szakértő által benyújtott díjjegyzék alapulvételével, a szakvélemény beérkezését, illetve a szakértő meghallgatása esetén a meghallgatást követően, de legkésőbb egy hónapon belül a kirendelő határozattal állapítja meg.

(3) A szakértői díjat megállapító határozatot a szakértővel, a terhelttel, a védővel, valamint a bíróság határozatát az ügyészséggel kell közölni. A szakértői díjat megállapító határozat ellen a felsoroltak élhetnek jogorvoslattal.

(4) A szakértői díjat az a bíróság, ügyészség vagy nyomozó hatóság előlegezi, amelyik a szakértőt kirendelte.

(5) A magánszakértői vélemény elkészítésére megbízott szakértő díját és költségeit a terhelt, illetve a védő előlegezi.

A szakértői kötelezettség megszegésének következményei

200. § (1) A szakértő rendbírsággal sújtható és őt az okozott bűnügyi költség megtérítésére kell kötelezni, ha

a) a közreműködést vagy a véleménynyilvánítást a megtagadás következményeire történt figyelmeztetés után jogosulatlanul megtagadja,

b) a szakvélemény előterjesztésére rendelkezésére álló határidőt elmulasztja, vagy

c) egyéb kötelezettségét megszegi és ez az eljárás elhúzódását eredményezi.

(2) Ha a szakvélemény előterjesztését a kirendelt gazdasági társaság vagy szervezet vezetője által kijelölt szakértő mulasztja el, a rendbírság kiszabásának, illetve az okozott bűnügyi költség megtérítésére kötelezésnek a kirendelt gazdasági társasággal, szakértői intézménnyel, szervezettel vagy szakértői testülettel szemben van helye.

(3) Ha a szakértő a tanú vallomástételének valamely akadályára hivatkozva tagadja meg a véleményadást, az ezt elutasító határozat elleni jogorvoslat elbírálásáig nem kötelezhető közreműködésre.

2017. évi XC. törvény indokolása

a büntetőeljárásról

Általános indokolás

I. Bevezetés

A büntetőeljárás egy jogállamban nem pusztán a büntetőhatalom gyakorlásának eszköze, az anyagi büntetőjoggal együtt értéket véd és maga is értékeket hordoz. Ennek szellemében a büntetőjogi reform utolsó elemének, az új büntetőeljárás törvénynek is annak a megjelenítésére kell törekednie, hogy a magyar nemzet alkotmányos hagyományai önálló értéket képviselnek. A büntetőjogi reform többi kódexéhez hasonlóan az új büntetőeljárás törvényt is a „megőrizve haladni” gondolata hatja át.

A törvény megőrzi a kontinentális jogrendszeren alapuló magyar eljárásjogi hagyományokat, ám elismerve a bűnözés elleni hatékony fellépés igényeit, az eljárásjogi hagyományoktól el nem

távolodó, de a jogi evolúció vívmányait megteremtő korszerűsítést céloz. A törvény meghagyja a jelenleg hatályos törvény azon értékeit, amelyek működőképeseek, és amelyekkel kapcsolatosan sem a joggyakorlat, sem a jogtudomány, sem újabb külföldi tapasztalatok nem vetik fel a változtatás igényét. A magyar igazságszerető és igazságkereső nép, az anyagi igazságon alapuló büntetőjogi felelősségre vonás pedig alapértéke a jelenleg hatályos eljárási törvényünknek.

A megőrzés ugyanakkor nem jelent elzárkózást sem a hibák javításától, sem az olyan, az opportunitás bővítésére irányuló hazai és nemzetközi tendenciáktól, amelyek az eljárások időszerszerűségét és az igazság kiderítését egyaránt hatékonyan szolgálják. Ha az igazság kiderítése nélkül elképzelhetetlen a büntető igazságszolgáltatás, azt olyan eljárási rendszerben kell biztosítani, amely a garanciák feltétlen érvényesülésével megalapozza az eljárásban résztvevők egymás iránti bizalmát, és amelyben a felek eljárási cselekményeinek irányát a tisztességes eljárás elve jelöli ki. Az igazság időszerszerű feltárása ugyanis csak olyan strukturális és részletszabályokban megjelenő újításokkal képzelhető el, amelyek az eljárásban résztvevők együttműködésének ösztönzésére és a visszaélészerű joggyakorlás lehetőségének kizárására építenek.

II. Miért van szükség új büntetőeljárási törvényre?

Az Országgyűlés az új Büntető Törvénykönyvvel (a Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény, a továbbiakban: Btk.) és az új büntetés-végrehajtási kódexszel az anyagi és a büntetés-végrehajtási jog szabályait már új, biztos alapra helyezte. Amíg azonban nincs elrendezve, hogy a bűncselekmény elkövetésétől a büntetés végrehajtásáig hogyan kell eljutni, addig a büntetőjog szigorának sem lehet következetesen érvényt szerezni.

Jelentős társadalmi igény mutatkozik továbbá az eljárások időszerszerű befejezése, valamint a büntető igazságszolgáltatás hatékony működése iránt, melynek lényege, hogy a bűncselekmények elkövetőit - de csak őket - kivétel nélkül, minél kevesebb társadalmi ráfordítás mellett, tisztességes eljárásban vonják felelősségre. Szükségszerű, hogy az állam minden eddiginél jobban kifejezze: a sérelmet szenvedett fél mellé áll, és a büntetőeljárás lefolytatását érdemben elősegítőkre is partnerként tekint. A büntetőeljárások gyakorlatában nyilvánvalóvá kell válnia, hogy bűncselekmények elkövetése nem kifizetődő tevékenység, a bűnös úton elért gazdagodás nem tartható meg.

A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvényt (a továbbiakban: Be.) az elfogadása óta 89 törvény és 15 alkotmánybírósági határozat érintette, ezek összesen közel 2000 helyen változtatták meg a szöveget, ezért a Be. mind alapvető megoldásaiban, jogintézményeiben, mind pedig az egyes részletszabályait tekintve jelentős koherencia problémákkal küzd, sok helyen alappal kérhető rajta számon a következetlenség. Emellett számos újonnan bevezetett jogintézmény - legalábbis a hatályos formájában - nem váltotta be az eredetileg hozzá fűzött várakozásokat (pl. óvadék, távortartás, tárgyalásról lemondás, kiemelt jelentőségű ügyek külön eljárása), ezért ezek átfogó, egységes szempontok szerinti rendszerezése elengedhetetlen.

Az Alaptörvénynek, valamint Magyarország nemzetközi jogi és európai uniós tagságából eredő kötelezettségeinek való megfelelés nyilvánvalóan garanciális minimumot jelent. Azokat a korszerű külföldi tapasztalatokat és megoldásokat pedig, amelyek minden hivatásrend egyetértésére számíthatnak, már nem lehet probléma nélkül beépíteni a Be.-be, mivel a további módosítások a törvény felépítését csak tovább tördelnék.

III. A büntetőeljárási reform főbb irányai

A Be. széttörözött, sok esetben következetlen szabályozása helyett a törvény az egész büntetőeljárást egységes szempontok szerint, az egyes eljárási szakaszok (nyomozás, első és másodfokú bírósági eljárás stb.) és az eljárási szakaszokon belül az egyes jogintézmények tekintetében is egymásra épülő elemek rendszereként építi fel. A törvény kiemelt célja a

büntetőeljárások időszerűségének javítása pl. egyes külön eljárások - így a bíróság elé állításos, az egyezségi, illetve a büntetővégzéses eljárások - hatékonyabbá tételével.

A funkciómegosztás következetesebb érvényesítésének eredményeként hangsúlyosabban megjelenik, hogy a vád bizonyítása nem a bíróság feladata, a vádért egyértelműen a vádló viseli a felelősséget, ezért az elsőfokú bíróság - a jelenlegi gyakorlat szerinti - hatályon kívül helyezések útján nem lesz számonkérhető, ha a vádló nem tett eleget a vád bizonyítására irányuló kötelezettségének. A funkciómegosztásra épülő szemlélet továbbá a védelemtől is a bírósági eljáráshoz méltó felkészültséget követel meg, hiszen a bíróság előtti egyenlőség nem csak a jogosultságokban, hanem a kötelezettségekben is megnyilvánulhat.

A büntetőeljárás hatékonyabbá tételét segíti elő az egységes szabályozású, de kellően rugalmas, az egyszerű megítélésű ügyek szelektálására valóban alkalmas nyomozás. A törvény az elsőfokú bíróság eljárásában kiemelt szerepet tulajdonít az előkészítő ülésnek, amelynek eredményeként a bizonyítás lefolytatása valóban tervezhető lesz, és érdemi korlátjává válhat az időhúzásra alkalmas perbeli cselekményeknek. A másodfokú bíróság felülbírálati jogkörének megváltoztatása a hatályon kívül helyezések és megismételt eljárások erőforrás-pazarló gyakorlatának helyesbítésére törekszik, azt ösztönözve, hogy a büntetőeljárásban szükségtelen ismétlések nélkül szülessen jogerős döntés.

A törvény kiemelt hangsúlyt fektet a terhelti együttműködésre. Az időszerűség és a pergazdaságosság elveinek megfelelően az európai államok többsége eljutott annak felismerésére, hogy pragmatikus szempontok alapján érdemes eltérően kezelni azokat az ügyeket, amelyekben a terhelt beismer, azokkal az eljárásokkal szemben, amelyekben a tagadó terhelt bűnösségét kell bizonyítani. A beismerés egyben lehetőséget teremt a terhelttel való együttműködésre, melyben valamennyi fél és a társadalom egésze érdekelt, hiszen az a hatóságok oldalán idő- és költségmegtakarítást, a terhelt oldalán enyhébb szankcionálást, a sértett oldalán biztos jóvátételt eredményez, egyben azt az üzenetet közvetíti, hogy a bűncselekmény elkövetőjét valóban felelősségre vonják. Ezzel rövid időn belüli, lényeges gyorsítás és hatékonyság-növelés várható. Az új eljárási törvényben a beismerés és a terhelt együttműködési szándéka kétféle megegyezéshez vezethet. Az első esetben az ügyész, a terhelt és a védő a nyomozási szakban a bíróságtól függetlenül formális egyezséget köthet a bűnösség beismeréséről. A bíróság ekkor az egyezség törvényességét az egyszerűbb elbírálást lehetővé tevő külön eljárás keretein belül vizsgálhatja, annak tartalmát nem változtathatja meg, az egyezséget jóváhagyja, vagy elutasítja. A másik eset a vádemelést követően kialakuló egyezség, amely valójában nem eredményez formális megállapodást, inkább a terhelt jóváhagyását, belenyugvását igényli. Közös eleme az egyezség két válfajának, hogy a tényállás és a jogi minősítés nem lehet megállapodás tárgya, azt az ügyész közli a felekkel, kizárólag a joghátrányról és a járulékos kérdésekről lehet egyeztetni.

A törvény megteremti annak a feltételeit, hogy a büntetőeljárásban a sértettek, ha ezt igénylik, az egyéni jellemzőiken alapuló megkülönböztetett bánásmódban részesülhessenek. A büntetőeljárásban a sértett határozott törvényi támogatásban részesül, lehetőséget és segítséget kap ahhoz, hogy az őt ért sérelmeket előadhassa, ezáltal feldolgozhassa, és jóvátételi igényének érvényt szerezhessen. Mindezen lehetőségek igénybevétele azonban nem lehet kötelezettség, ezért a törvény a kieroszakolt jogérvényesítés helyett a kíméletet helyezi előtérbe, a sértett személyes belátásában bízva. A büntetőeljárás egyéb résztvevői is több lehetőséget kapnak arra, hogy az eljárás hátráltatása nélkül az őket érintő körben a büntetőeljárás kérdéseibe beleszólhassanak, a sérülékeny csoportba tartozó személyek érdekei pedig fokozott védelemben részesülnek.

A törvény a nagy ívű, reform jellegű változtatások mellett sok kisebb, kevésbé látványos, de összehatását tekintve jelentős módosítást is tartalmaz.

IV. A törvény legfontosabb újításai

Alapvető rendelkezések

A törvény szerkezeti felépítése a Be. hatályos megoldását követi. A hazai eljárási kódexek hagyományainak megfelelően elsőként a büntetőeljárás jog alapelveit megfogalmazó alapvető rendelkezéseket rögzíti. A törvény ugyanakkor nem tartalmazza azokat az Alaptörvényben is rögzített szervezeti jellegű alapelveket, amelyek büntetőeljárás-specifikus vonásokkal nem rendelkeznek, különösen, ha ezek a büntetőügyben eljáró hatóságok jogállására vonatkozó törvényekben is fellelhetők. A szervezeti elvek mellett azon működési alapelvek nevesítése sem szükségszerű, amelyeket szintén az Alaptörvény fektet le, ugyanakkor nem vonatkoznak általánosságban az egész büntetőeljárásra, vagy számos kivételt szükséges biztosítani.

Ennek megfelelően a törvényben nem szerepel a hatalmi ágak elválasztásából eredő bírói függetlenség és a bírák kizárólag törvény alá vetettsége, a társas bírászkodás, az ítélezésben való társadalmi részvétel, a törvény előtti egyenlőség, a büntetőeljárás törvényességének elve, a bíróság eljárásához való jog, a tárgyalás közvetlenségének, nyilvánosságának és szóbeliségének elve, a jogorvoslatihoz való jog és a tájékoztatáshoz való jog.

A jogalkalmazás biztos alapokra helyezése érdekében azonban mindenképp indokolt megjeleníteni a kizárólag a büntetőeljárásra vonatkozó, a kodifikációval kitűzött „eszményi” büntetőeljárás lényegét megragadó alapelveket. Így az alapvető rendelkezések közül nem hiányozhat a funkciómegosztás, a vádelv, az ártatlanság védelme, ehhez kapcsolódóan a bizonyítási teher és az in dubio pro reo elve, a védelemhez való jog, a hivatalból való eljárás, a büntetőeljárás akadályai, a büntetőjogi felelősség önálló elbírálása, az alapvető jogok, különösen az emberi méltósághoz, a szabadsághoz és a személyi biztonsághoz való jog védelme, továbbá az anyanyelv használatának biztosítása és ezzel összefüggésben a büntetőeljárás nyelve.

XXXI. Fejezet

A szakvélemény

A törvény a szakértői bizonyítás rendszerében jelentős változásokat hajt végre. A reform irányát meghatározó alapelvek igazodnak a kodifikáció általános irányelveihez: cél a funkciómegosztás következetesebb érvényre juttatása, a fegyverek egyenlőségének erősítése, a szakértői bizonyítás észszerű keretek közé szorítása, valamint a joggyakorlatban felmerült problémák és dogmatikai anomáliák rendezése.

A szakértői bizonyítás szabályozásának egyik általános szempontja, hogy a törvény mellőzi az úgynevezett eljárás-semleges rendelkezéseket, amelyek valamennyi eljárási törvény esetén irányadók, és amelyek emiatt az igazságügyi szakértőkről szóló törvény rendelkezései között megtalálhatók. Így például az említett külön törvény szabályai határozzák meg a szakértő kirendelésének tartalmi elemeit, a szakvélemény részeit, a szakértő jelzési kötelezettségét stb.

A 188. §-hoz

A törvény nem változtat a szakértők igénybevételenek okán. Azaz figyelemmel a bizonyítás alanyainak eljárásjogi kötelezettségeire is, ha valamely tény megállapítása vagy megítélése különleges szakértelmet igényel, szakértőt kell alkalmazni. Ezen átfogó szempont miatt a törvény mellőzi azon szakkérdések példálózó felsorolását, amelyek esetén kötelező a szakértő igénybevétele. A törvény az eljáró szakértők számát illetően is szakít a Be. rendelkezéseivel, lévén az nem tekinthető büntetőeljárás specifikus kérdésnek.

A büntetőeljárásban szakértőként kizárólag az igazságügyi szakértőkről szóló törvény szerinti szakértő járhat el, és a külön törvény rendelkezéseire is figyelemmel csak annak hiányában kerülhet sor eseti szakértő igénybevételére.

A 189. §-hoz

A szakértő alkalmazása főszabály szerint kirendelés alapján történik, tehát a törvény megőrzi a kirendelés primátusát. Az igazságügyi szakértőkről szóló törvény által a független szakértői bizonyítás színvonalának emelése érdekében kialakított, szigorú minőségbiztosítási rendszerre is figyelemmel, a kirendelés elsőbbségével szemben nem hozható fel megalapozott érv, még a kirendelő kilétére tekintettel sem. A magánszakértői vélemény intézménye ily módon kiegészítő jellegű, a védekezés jogához és a fegyverek egyenlőségéhez társított garanciális biztosíték.

A szakértői bizonyítás észszerű keretek közé szorítását is szolgáló új rendelkezés, hogy a más szakértő kirendelésére vonatkozó indítványban meg kell jelölni a korábbi szakvéleménnyel kapcsolatban felmerült aggály okát, ha az indítvány olyan tény szakértő általi megállapítására vagy megítélésére irányul, amit a büntetőeljárásban készített korábbi szakvélemény már vizsgált.

A 190. §-hoz

A szakértői bizonyítás körében a magánszakértői vélemény felhasználásának következetesebb szabályozása a törvény egyik hangsúlyos újítása. A törvény a gyakorlatban felmerült azon jogértelmezési problémát kívánja kiküszöbölni, amely a terhelt és védő indítványa ellenére az eljárásba be nem vont szakértő, és a bevonásra irányuló indítvány hiányában megbízott magánszakértő véleményének értékelését érinti. Az említett vélemények okiratként való értékelése értelmezhetetlen, hiszen az értékelést folytató bíróság, ügyészség és nyomozó hatóság megfelelő kompetenciával nem rendelkezik a vélemények tárgyát képező, különleges szakértelmet igénylő kérdésekben. A magánszakértői véleményt készítő szakértő tanúként történő kihallgatása pedig a Kúria joggyakorlat elemző csoportjának véleménye szerint sem tekinthető helyes gyakorlatnak.

Szakértő főszabályként kirendelés alapján járhat el, azonban a fegyverek egyenlőségének biztosítása érdekében a törvény e korlátozást kompenzálja. A magánszakértői vélemény elkészítésére a terhelt vagy a védő megbízása alapján kerülhet sor, amelynek további szabályait az igazságügyi szakértőkről szóló törvény tartalmazza.

A magánszakértői vélemény szabályozásának alapja, hogy a védelem egyrészt a vád által kirendelt szakértő ellenében legyen képes a saját maga által megbízott szakértőt kiállítani, másrészt akkor is legyen lehetőség szakértő megbízására, ha indítványa ellenére egyáltalán nem kerül sor szakértő kirendelésére. A törvény által kialakított rendszerben magánszakértői vélemény elkészítésére a következő esetekben adható megbízás:

Ha korábbi, kirendelt szakértő által készített szakvélemény még nem készült. Ebben az esetben, ha a terhelt vagy védő szakértő kirendelésére irányuló indítványát bármely eljárási szakaszban elutasították, megbízás adható.

Ha a terhelt és a védő indítványa az általa megnevezett szakértő kirendelésére irányult, azonban az ügyészség vagy a nyomozó hatóság más szakértőt rendelt ki. Ehhez kapcsolódó kiegészítés, hogy ha a terhelt, illetve a védő indítványa olyan tény szakértő általi megállapítására vagy megítélésére irányul, amit az ügyészség vagy a nyomozó hatóság által kirendelt szakértő által készített korábbi szakvélemény már vizsgált, magánszakértői vélemény elkészítésére csak azt követően adható megbízás, hogy a terheltnek vagy a védőnek a 197. § (1) és (2) bekezdés szerinti eljárásra vonatkozó indítványait akár a vádemelés előtt, akár a vádemelést követően elutasították.

A magánszakértői vélemény beszerzésének további három korlátja van. Az első kettőt a törvény tételesen is kimondja: egyfelől, ha a korábbi szakvéleményt akár a vádemelés előtt, akár azt követően a terhelt vagy a védő indítványában megnevezett szakértő készítette, magánszakértői vélemény elkészítésére megbízás nem adható. Másfelől ugyanazon szakkérdésre vonatkozóan a terhelt és a védő csak egy magánszakértői vélemény elkészítésére adhat megbízást. A harmadik korlátozást a szabályozás tételesen nem rögzíti: ha a szakértőt a büntetőjogi felelősség kérdésében döntő, pártatlannak tekintendő bíróság rendelte ki, akkor e körülmény önmagában még nem teszi lehetővé a magánszakértő megbízását.

A törvény tehát egyértelművé kívánja tenni, hogy a terheltnek és a védőnek joga van magánszakértőt megbízni, azonban ezt csak a törvényben meghatározott feltételek fennállása esetén tehetik meg.

A törvény az önvádra kötelezés tilalmának tiszteletben tartása miatt nem teszi kötelezővé a magánszakértői vélemény benyújtását, azonban a terhelt, illetve a védő köteles tájékoztatni az ügyben eljáró bíróságot, ügyészséget, illetve nyomozó hatóságot, hogy szakértőnek adott megbízást. A tájékoztatási kötelezettség kiterjed továbbá a megbízott szakértő személyére, valamint a magánszakértői vélemény elkészítésének határidejére is. Ezen rendelkezések célja az eljárások elhúzódásának megakadályozása, a szakértő kirendelésénél is megtalálható szabályok kölcsönös alkalmazása, és a törvény bizonyítási rendszerét alapvetően meghatározó perkoncentráció elősegítése. A törvény által magánszakértői vélemény elkészítésének előfeltételeként előírt szabályok megsértése azt eredményezi, hogy a magánszakértői vélemény bizonyítási eszközként nem, kizárólag észrevételként értékelhető. A törvény ugyanakkor - mivel nem teszi kötelezővé a magánszakértői vélemény felhasználását - azt sem írja elő, hogy a szakvélemény felhasználásának szándéka esetén azt mikor kell előterjeszteni. Az előterjesztés következményeire a törvénynek a bizonyítási indítványok előterjesztésére vonatkozó szabályai irányadók.

A magánszakértői vélemény elkészítésére megbízott szakértőre és eljárására a XXXI. Fejezet rendelkezései irányadók, a törvény az egyes alcímek esetén utal az eltérő szabályokra.

A 191. §-hoz

A törvény a szakértő kizárásának szabályait illetően nem tér el a Be. rendelkezéseitől, azonban a nyomozó hatóság tagjának szakértőként történő eljárását illetően tesz pontosító jellegű kiegészítést a (2) bekezdés *b*) pontban. A kizárás szabályai ellenkező kikötés hiányában irányadók a magánszakértői vélemény elkészítésére megbízott szakértőre is.

A 192-193. §-hoz

A törvény a szakértői vizsgálat szabályait illetően nem tér el a Be. rendelkezéseitől, a részletszabályokat az igazságügyi szakértőkről szóló törvény és az egyes ágazati jogszabályok tartalmazzák. A magánszakértői vélemény elkészítésének alapját képező, alapvetően magánjogi jogviszony alapján a törvény rendelkezik a magánszakértő vizsgálatának tárgyáról és a kirendelés teljesítésének prioritásáról.

A 194. §-hoz

A törvény a szakértő eljárása során irányadó közreműködési kötelezettség szabályait illetően nem tér el a Be. rendelkezéseitől. A magánszakértői vélemény elkészítésére megbízott szakértő eljárásában - mivel az alapvetően nem közjogi jogviszony - a közreműködési kötelezettség szabályai nem alkalmazhatók.

A 196. §-hoz

A törvény a szakvélemény előterjesztése és előadása szabályait illetően nem tér el a Be. rendelkezéseitől, a részletszabályokat az igazságügyi szakértőkről szóló törvény és az egyes ágazati jogszabályok tartalmazzák.

A törvény az önvádra kötelezés tilalmának tiszteletben tartása miatt nem teszi kötelezővé a magánszakértői vélemény benyújtását. A magánszakértői vélemény két körülmény együttes fennállása esetén minősül szakvéleménynek. Az első feltétel, hogy a magánszakértő megbízása a törvényben meghatározott eljárásrendnek megfelelően történjen, a másik feltétel pedig a magánszakértői vélemény terhelt vagy védő általi előterjesztése.

A 197. §-hoz

A törvény az eljárások elhúzódásának megakadályozása érdekében a szakértői vélemények értékelésében észszerű korlátokat állít azzal, hogy a szakvélemény értékelése sorrendhez kötött. A törvény példálózó jelleggel meghatározza azon eseteket, amelyek miatt a szakvélemény aggálytalanul nem fogadható el, így különösen, ha nem tartalmazza a szakvélemény jogszabályban előírt kötelező tartalmi elemeit, ha nem egyértelmű, ha önmagával, illetve a szakértő rendelkezésére bocsátott adatokkal ellentétes, vagy ha a helyességéhez nyomatékos kétség fér. Ezen esetekben a bíróság, az ügyészség, illetve a nyomozó hatóság felhívására a szakértő felvilágosítást ad, vagy a szakvéleményt kiegészíti.

Az első korrekció eredménytelensége esetén lehet más szakértőt kirendelni, azonban a kirendelésére irányuló indítványban, illetve a kirendelő határozatban meg kell jelölni a szakvélemény elfogadhatóságával kapcsolatos aggályokat. Harmadik lépésként, ha a szakértők véleménye eltér, az eltérést a szakértők egymás jelenlétében való meghallgatásával lehet tisztázni.

Újabb szakértő kirendelésére csak abban az esetben kerülhet sor, ha a fent említett első három eljárás is eredménytelen, és az ugyanazon bizonyítandó tényre ugyanazon vizsgálati anyag alapulvételével készített szakvélemények között az ügy eldöntése szempontjából lényeges szakkérdésben továbbra is feloldhatatlan eltérés mutatkozik. Az így kirendelt szakértőnek abban a kérdésben kell állást foglalnia, hogy a szakvélemények közötti eltérés mire vezethető vissza, szükséges-e bármelyik szakvélemény kiegészítése, illetve hogy az ügyben újabb szakvélemény beszerzése szükséges-e.

A törvény rendezi továbbá a más eljárásban kirendelt szakértő által készített szakvélemény felhasználásának szabályait is. A törvény egyértelműen rendelkezik arról, hogy a más eljárásban készített szakvélemény megtartja szakvéleményi minőségét, annak értékelése érdekében a szakértő kirendelését követően kerülhet sor a szakvélemény kiegészítésére, a szakértőtől való felvilágosítás kérésére.

A 198. §-hoz

A magánszakértői vélemény a már említett két körülmény együttes fennállása esetén minősül szakvéleménynek. Mivel a törvényben meghatározott feltételek esetén a magánszakértői vélemény szakvéleményként értékelhető, arra a szakvélemény értékelésére vonatkozó szabályok értelemszerűen irányadók. E körben a terhelt és a védő indítványa alapján a magánszakértői véleményt készítő szakértőtől felvilágosítás, a szakvélemény kiegészítése kérhető, továbbá a szakértő részt vehet a szakértők párhuzamos meghallgatásán.

A törvény azon döntése, hogy a törvényben meghatározott feltételek esetén a magánszakértői vélemény szakvéleménynek minősül, a magánszakértői vélemény készítője eljárásjogi státuszának

rendezését is igényli. Mivel a büntetőeljárásban az eljáró hatóságok és a magánszakértői véleményt elkészítő szakértő között nincs sem polgári jogi megbízáson alapuló, sem pedig a kirendelésben testet öltő és eljárási kötelezettséget teremtő jogviszony, a törvény a hatóságok részére a szakértő eljárási kötelezettségének megteremtését a kirendelés lehetőségével biztosítja. Ugyanakkor, mivel az igazságügyi szakértőkről szóló törvény rendelkezései alapján a magánszakértői véleményt készítő szakértőt a megbízója a szakvélemény szakmai tartalmával összefüggésben nem utasíthatja, és a szakértő a szakvéleményét a feltárt tények tárgyilagos értékelésével, a megbízója érdekeitől függetlenül köteles kialakítani, a szakvélemény szóbeli előterjesztése, kiegészítése vagy meghallgatása esetén a szakértő köteles válaszolni a bíróság, az ügyészség, és a nyomozó hatóság kérdéseire is.

A 199. §-hoz

A törvény a szakértők díjazásának szabályait illetően érdemben nem tér el a Be. rendelkezéseitől, a részletszabályokat az igazságügyi szakértőkről szóló törvény és az egyes ágazati jogszabályok tartalmazzák. A pontosító jellegű rendelkezés, hogy a szakértő díját a kirendelőnek kell megállapítania.

A 200. §-hoz

A törvény a szakértői kötelezettség megszegésének következményeit illetően érdemben nem tér el a Be. rendelkezéseitől.